

plemena in da brez skupne velike misli-voditeljice morajo vstati in postati posamezna jugoslovanska plemena odvisna od močnejših, po državah organiziranih tujih narodov. Danes menda ne bo med Slovenci, Hrvati, Srbi, Bolgari mislečega človeka, ki ne bi uvidel potrebe skupne ideje-voditeljice, skupnega organizovanega dela. Skupna organizacija se mora razvijati v treh smereh: v politični, gospodarski in kulturni. Politično-gospodarski skupni organizaciji je bila doslej največja zapreka v tem, da so se pri poedinih jugoslovanskih plemenih ustanovljale politične stranke po vzorcu evropskih ustavnih držav; trebalo bi konstatirati dejansko socialno stanje poedinih plemen in potem osnovati politično stranko; smer našega političnega in gospodarskega dela bodi demokratska in gospodarsko združna. Najlaže bi bilo doseči skupno kulturno organizacijo (književniki, umetniki, „Matice“). Politično, ekonomično in kulturno organizirana jugoslovanska plemena so mogočna skupina, ki ne potrebuje nikake zveze ni z Italijani ni z Madžari; Avstrija bi morala po svoji zgodovini, geografski legi in etnografski sestavi narodnostno in ekonomsko vzgajati in razvijati jugoslovanska plemena. — To je splošni posnetek iz Tumove razprave; razprava zasluži tem več pažnje, čim manj se pri nas spričo malenkostnih razmer oziramo čez vaško mejo in čez hip v večnost. Razpravo znači glede na Slovence brezdvomno sicer umljivi optimizem, glede historizma pa prevelik nihilizem: tudi bi za obča razmotrivanja želeli več konkretnih podatkov.

Dr. Fr. Ilešič.

Hrvatska knjižnica. I. zvezek. Uredil dr. Fran Ilešič. Izdala Matica Slovenska. Ljubljana 1906.

Ob koncu preteklega stoletja in pozneje se je pri presoji književnega daru Matičnega redno zahtevalo, naj izdaja Matica knjige, ki jih bo večina članov res čitala. Zdaj smo dobili „Hrvatsko knjižnico“.

Kakšni bodo prihodnji zvezki, moremo tem manj presojati, ker je težko reči, kakšni naj bodo. Iz prvega zvezka pa spoznamo, da tudi urednik sam ne ve prav, kod in kam. Knjižnica je kakor zbirka vzorcev in odrezkov raznega blaga; to je v tem oziru dobro, ker si po vzorcu more občinstvo nabaviti i blago samo. Umevamo pa tudi, v kakih škripcih je bil izbiratelj blaga in njega urednik. Blaga je sila mnogo, a kaj se naj izbere, da služi namenu knjige? Namenu? Kakšnemu namenu? To je tista zagonetka, ki jo je bilo treba konkretno rešiti, v pravcati knjigi, ne s kakimi lepimi frazami. Kaj lahko je reči: „Izdali bomo knjigo, ki naj zbližuje Slovence in Hrvate,“ ali, kakor pravi urednik sam v uvodnih besedah, presadivši splošno idejo na ožje realno polje: „Hrv. knjižnica . . . bode Slovence uvajala v književnost in vobče v kulturo hrvatsko.“ Toda z vprašanjem, kako se naj to zgodi, se zopet premakne namen te knjižnice. Kajti nastane vprašanje, naj se li o hrvaškem slovstvu in hrvaški kulturi razpravlja v nalašč spisanih informativnih člankih, zaradi stvarne uspešnosti morda pisanih v slovenskem jeziku, ali pa se naj ponatiskujejo že obstoječi hrvaški spisi, ki so pripravi, da „uvajajo Slovence v hrvaško književnost“ itd., in sicer ne le ukoviti, razpravljajoči spisi, ampak takisto izvorni zabavni. Zaradi večje lahkote pri zbiranju, iz zunanjih ozirov in notranjih razlogov bo se pač malodane vsakdo odločil za drugo pot. Ko stojimo na tem potu, je nadaljnje korakanje že laglje; snov se da že prijeti in vstaja vprašanje o obliki. Pri snovi je jasno, da naj služi končnemu namenu: spoznavanju hrvaškega slovstva in hrvaške kulture. Zato se razume, da je uredniku treba poiskati v hrv. slovstvu takih spisov, ki res predočujejo hrvaške odnošaje; v tem oziru je zašč

naš urednik na napačno pot, ker je v nasprotju s proglašnim programom sprejel in očitno nalašč iskal hrvaških spisov, ki govore v naših, o slovenskih odnosjih! Te itak poznamo in če bi jih ne poznali, v pričujoči knjigi jih ne bi iskali; če pa jih že najdemo, bi vsaj pričakovali, da najdemo tu same sebe nekoliko manj sfantazovane in — idealizovane. S kakim veseljem bi brali kaj pristnega o hrvaških razmerah, pri seljaku in graščaku, v sedanji in pretekli dobi! Namreč kaj pristnega res iz življenja, ne le govorov in govoranc in zopet govorov! Saj ima to staro, krepko in mehko, originalno hrvaško ljudstvo toliko zanimivega v zgodovini, v domači hiši in v srcu, da mora vsakdo obstrmeti, kdor se prvokrat ustavi pri njegovem slovstvu! Pa seveda! Mora imeti dotičnik srečo, da dobi v roke baš kak dober spis, namreč dober sam ob sebi, ne zato, ker se malo laska nam Slovencem ali ki načelno povzdiga vse, kar je hrvaško ali celo ilirsko. Sigurno sem pričakoval takih spisov v tej knjigi, a ni jih. Prvi in glavni del v njej zavzemajo razni odlomki, ki še precej govore, a malo povedo, veščaku premalo, začetniku, ki mu nedostaja apercipcije, preveč. Proti koncu krene knjiga na pravo pot, a konec jo je zajel, preden je bila končana.

Ta nedostatek izvira iz tega, ker je urednik v svoji gorečnosti hotel ujeti kar celo vrsto ciljev in je pri izbiranju snovi pričakoval, da bo to, kar služi direktno v prilog njegovim stremljenjem in ga zato navdušuje, navduševalo i druge, ne da bi pomislil, da je drugim prehoditi še dolgo pot, preden pridejo sploh do stališča, raz katero se bodo odločevali pri spisih, bodisi za simpatijo in morda res navdušenje, bodisi za antipatijo. Hotel pa je s knjižico očitno doseči več namenov: vpeljati bralce v književno zgodovino hrvaško, seveda počenši z ilirizmom, potem v ilirizem sam v njega glavnih zastopnikih; nato je prešel na „Našo zemljo“ (?) in je hotel, če prav razumem dispozicijo (iz tiska in kazala ni prav razvidna), umevajoč besedo „našo“ v zelo obsežnem pa po njegovem duhu zopet preozkem zmislu, v posnetkih iz beletristnih ali napol beletristnih spisov podati nekak narodopis Slovenije (v ožjem pomenu), Istre in Dalmacije (ozir. Jadranskega morja). Tako se pode načrti, a ne ustreže se nobenemu toliko, da bi bralec res mogel tako reči, kakor ga pozivlje urednik v uvodnih besedah: naj se namreč izrazi, more li na koncu reči: „Danes smo se tega učili in naučili.“ Edino tistim bo mogoče tako reči, ki se za vsebino sploh ne brigajo in knjigočitajo le, da bi se naučili hrvaščine.

In s tem smo se dotekali še enega novega namena, ki mu po urednikovi izjavi tudi naj služi knjiga: ona bodi „uvod v hrvaški jezik!“ — Bil bi res čudež, ko bi knjiga, ki obsega 104 strani, mogla ustreči vsem tem namenom! — Da govorimo odkrito in se prijavimo s konkretnim predlogom: nam se zdi, da bi bilo uredniku treba ubrati enega izmed tehle dveh potov: ali 1.) ozirati se le na začetnike in jim zato nuditi lahkih kratkih beril različne vsebine (kakor v kaki čitanki) z razlago manj znanih besed; seveda bi taka knjiga stala glede notranje vrednosti med Matičnimi na precej nizkem stališču, a bila bi praktična; ali pa bi naj urednik 2.) vzel kako klasično hrvaško obsežnejše delo, najbolje povest ali roman, in bi je dal enostavno ponatisniti; delo pa bi naj bilo vzeto iz hrvaškega življenja ali pa vsaj pisano v duhu Hrvata. Ako bi bilo eno delo preobsežno, bi izbral dvoje, troje krajših, n. pr. novel. Nekatere besede bi lahko v opombah pojasnil, na prvih straneh nekaj več, potem čimdalje manj: zanimivo štivo bi braleca samega pripotegnilo; če tuintam kakega izraza ne razume, kaj to škodi? — Naj bi se že ubral prvi ali drugi pot, knjiga bi dobila enoten značaj in bi ne pehala braleca semintja; nabiranje primerne gradiva bi tudi bilo celo netežavno delo. Po

našem ukusu bi bil drugi pot boljši, ker je najprimerneje, če se postavi bralec kar in medias res; če ga bo vabila snov, mu bo postala kmalu tudi oblika toliko domača, da je mogoče snov uživati; več pa ni treba. Tudi naš urednik je že hotel kreniti na to pot. Hotel je ponatisniti „Karanfil“, a je to namero opustil, ker je ta spis že preveden v slovenščino. Zakaj pa ni izbral česa drugega podobnega po umetniški veljavi, morda za svrhe te knjige še boljšega? Saj je Šenoa spisal še mnogo drugega in celo boljšega, in drugim pisateljem se je tudi mnogo posrečilo... Pa posegel je preklicani postranski namen vmes: kar piše hrvaški pisec, to bodi medsebojno komplimentovanje Slovencev in Hrvatov... Sicer: veliki umetnik Šenoa se ne sme presojati s tega stališča! Bridka škoda pa je res, da v pričujoči knjigi ni zastopan najboljši hrvaški romanopisec.

Zelo skrbno je opremil urednik hrvaško besedilo z razlago manj navadnih besed; to ga je stalo veliko truda in to delo ima zato trajno vrednost, ker moremo vsakega začetnika v hrvaščini napotiti, da pregleda te opombe in si zapomni izraze. — V prav veliko zaslugo štejem uredniku, da je oskrbel besedam naglaske. On sam sicer pravi, da bodo utegnili bolj motiti nego koristiti, a jaz sem nasprotnega mnenja: naglaske so jako potrebni, ker imamo Slovenci, če jih ne poznamo, o govorjeni hrvaščini čisto napačne pojme. In to vstavljanje naglaskov ni mala reč; toliko skrbnosti in točnosti zahteva, da se menda prav zato tega posla doslej ni upal nihče lotiti v tolikem obsegu. Z ozirom na to je naša knjiga važna pridobitev.

Uvod se giblje v čudnih aforizmih, „kazalo“ je nepopolno, naslovi spisom so izbrani po neenotnem načelu.

Dr. Jos. Tominšek.

Povjest filozofije. Napisao Dr. Albert Bazala. Svezak I. Povjest narodne filozofije grčke. U Zagrebu. Izdala Matica hrvatska. 1906. str. 332 v 8°. (Poučne knjižnice Matice hrvatske knjiga XXXII.).

Izmed vseh knjig, katere je letos Matica hrvatska izdala, je najzanimivejša pojava prvi zvezek povesti filozofije, ki obsega poleg uvoda prvi del zgodovine grške filozofije od prvih početkov do smrti Aristotelove. Zanimiva je knjiga zaradi tega, ker je njen predmet tak, da ga pri južnih Slovanih doslej še nismo doživeli v književnosti. Z zanimanjem sem prečital knjigo in jo odložil s sodbo, da je knjiga, kolikor je seveda mogoče, dobro došla vsakemu obrazovanemu človeku, ki se nima časa baviti z zasebnimi studijami filozofskimi, ki pa želi zvedeti „in nuce“ vse, kar je zanimivo v tem oziru. Ne pravim, da se bode s knjigo naslajal vsak član „Matice hrvatske“, ker ni razina obrazovanosti pri vseh članih taka, da bi jih mogle abstraktne znanosti zanimati. Tudi ne mislim, da je vse, kar je v knjigi, samoraslo, tega ne more nihče zahtevati, ali pisatelj je vestno uporabil bogato dotično književnost in dal na koncu natančen račun o teh virih. Ne strinjam se torej z nekim gospodom, ki mi je rekel, da bi takih knjig lahko v enem letu nekoliko napisal... Knjig bi napisal, ali kakih, to je drugo vprašanje. Noben poligraf ne more biti temeljit, in to je prvi pogoj vsake znanstvene knjige, katere namen je, ponaroditi znanost v lepi obliki in natančni vsebini. Zatorej izjavljam, da smatram gori navedeno knjigo za sad resnih in temeljitih študij, in oblika je tako prikupljiva, da jo bode tudi izobražen logik s pridom čital.

V uvodu govori pisatelj o imenu filozofije in filozofa. Stari modreci so se imenovali σοφοί ali σοφισταί; Pitagora si je pridela bolj skromno ime „ljubitelja modrosti“ (φιλόσοφος). — Prvotna filozofija je bila mitološka, to je, ljudje so si s svojim čuvstvom in fantazijo razlagali vse pojave v prirodi okoli sebe. Ali s tako razlago